

DOI 10.36074/grail-of-science.03.04.2026.060

ПРАВОВА ПРИРОДА СУБСИДІАРНОГО ОБОВ'ЯЗКУ ПОРУЧИТЕЛЯ ЗА ДОГОВОРОМ ПОРУКИ

Гудима-Підвербецька Марія Мирославівна

канд. юрид. наук, доцентка, докторантка кафедри цивільного права
Навчально-науковий юридичний інститут
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника,
Україна

Анотація. Наукова праця присвячена критичному переосмисленню правової природи субсидіарного обов'язку поручителя відповідно до статті 554 Цивільного кодексу України. Обґрунтовано, що законодавче термінування цього обов'язку як «відповідальності» є доктринально неточним. Дослідження аксіологічного виміру субсидіарних зв'язків у їх співвідношенні з акцесорністю та множинністю осіб у зобов'язанні дозволило розкрити автономність субсидіарного зобов'язання як самостійного правовідношення, що володіє власним предметом та специфічним функціональним призначенням. Особливу увагу приділено акцесорності субсидіарного обов'язку поручителя, диспозитивності у визначенні обсягу вимог та механізму суброгації після виконання обов'язку поручителем. Виявлено невідповідність субсидіарного обов'язку поручителя класичним ознакам цивільно-правової відповідальності, зокрема через відсутність власного суб'єктивного правопорушення поручителя, відсутності «нових» додаткових майнових обтяжень та вольовий характер виникнення обов'язку. Установлено, що категорія, яку законодавець іменує «субсидіарною відповідальністю», за своєю суттю є субсидіарним порядком звернення вимоги до додаткового боржника в межах регулятивного забезпечувального зобов'язання, що впливає з прийняття поручителем на себе обов'язку боржника.

Ключові слова: акцесорність; диспозитивність; інтерцесія; множинність осіб; порука; субсидіарна відповідальність; субсидіарне зобов'язання; цивільно-правова відповідальність; цивільно-правовий договір.

Постановка проблеми. Сучасний стан цивільного обігу вимагає від правничої науки не просто механічної фіксації чинних норм, а глибокої доктринальної рефлексії щодо онтологічної суті правових інструментів, які забезпечують майнову стабільність суб'єктів правовідносин. Одним із найбільш дискусійних та водночас малодосліджених аспектів вітчизняної цивілістики залишається категорія субсидіарності, яка в законодавчому масиві часто підміняється поняттям «відповідальність», що призводить до невиправданого розмивання меж між регулятивними та охоронними правовідносинами. Традиція ототожнення субсидіарного зобов'язання із субсидіарною відповідальністю знайшла своє відображення не лише в статті 619 Цивільного

кодексу (далі – ЦК [2]) України, але й послідовно продовжується і в інших статтях, в тому числі у статті 554. Це детермінує нагальну потребу в критичному переосмисленні цих категорій крізь призму класичної концепції цивільно-правової відповідальності. Актуалізація даного питання зумовлена тим, що гіпертрофований обсяг категорії відповідальності в сучасному праві нівелює її специфічну природу, оскільки обов'язок поручителя чи іншого додаткового боржника часто виникає не внаслідок його особистого делікту, а як елемент заздалегідь узгодженої забезпечувальної стратегії гарантування прав та інтересів кредитора. Відтак, з'ясування справжньої правової природи субсидіарності є не лише академічним завданням, а й імперативною вимогою часу для встановлення справедливого балансу інтересів учасників цивільних правовідносин.

Аналіз досліджень та публікацій свідчить про те, що попри тривалу історію існування інституту субсидіарності, його цивілістично-правова природа залишається об'єктом гострих наукових дискусій, а єдиний підхід до розуміння співвідношення субсидіарного зобов'язання та субсидіарної відповідальності у цивілістичній доктрині досі не сформовано. Традиційно проблематика субсидіарності досліджувалася в межах охоронних правовідносин. Зокрема, значний внесок у розробку концепції субсидіарної відповідальності у порівняльно-правовому аспекті (на прикладі правових систем України та Німеччини) зробила К. М. Левандовскі. Окремі аспекти функціонування субсидіарної відповідальності фізичних та юридичних осіб стали предметом наукових розвідок таких учених, як Р. М. Римарчук, А. В. Руденко та В. В. Сельська. Дослідженню сутності субсидіарних зобов'язань та їх відмежуванню від солідарних і часткових присвячені праці Н. М. Сампари. Проблема множинності осіб у контексті субсидіарних правовідносин висвітлювалася у дисертаційних та монографічних роботах Г. Г. Гриценко, Д. В. Трута та В. М. Сломи. У вітчизняній цивілістичній науці також приділяється увага дослідженню правової природи поруки та змісту обов'язку поручителя. Зокрема, сутність обов'язку поручителя за договором поруки досліджувала В. В. Васильченко, О. П. Карасав, О. С. Кізлова, В. В. Луць, О. А. Підпригора, І. Й. Пучковська, П. М. Федосєєв, Є. О. Харитонов, Ю. О. Заїка, А. Р. Чанишева. Все ж попри наявність ґрунтовних напрацювань, у сучасному науковому дискурсі актуальність дослідження специфіки субсидіарного зобов'язання поручителя зумовлена нагальною потребою подолання доктринальної дифузії та законодавчої невизначеності, де безпідставна абсолютизація категорії «відповідальність» нівелює істинний забезпечувальний потенціал цієї конструкції та призводить до суттєвих правозастосовчих помилок у кваліфікації дій додаткового боржника.

Метою статті є здійснення комплексного доктринального аналізу сутності обов'язку поручителя у разі встановлення договором його субсидіарного характеру згідно зі ст. 554 ЦК України, що передбачає переосмислення кваліфікації цього обов'язку як класичної цивільно-правової відповідальності та його розмежування із суміжними категоріями.

Виклад основного матеріалу. Згідно ч. 1 ст. 554 ЦК України: «У разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, боржник і

поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя» [2]. Отож, за змістом даного положення сторони договору поруки вправі самостійно обрати альтернативний солідарній відповідальності варіант – субсидіарну відповідальність поручителя. Буквальне тлумачення змісту ст. 554 ЦК України детермінує виникнення стійкої юридичної презумпції, згідно з якою майновий обов'язок поручителя кваліфікується саме як захід цивільно-правової відповідальності перед кредитором. Водночас у сучасному цивілістичному дискурсі гостро постає питання щодо онтологічної єдності субсидіарного обов'язку та відповідальності як видових проявів єдиної за своєю суттю категорії – субсидіарного зобов'язання. Означена проблематика залишається відкритою для фундаментальної наукової дискусії, а пошук релевантної відповіді на неї, що ґрунтується на глибокій доктринальній рефлексії, становить основне завдання нашої наукової розвідки. Дотримуючись логіки системного доктринального аналізу, ми вважаємо за доцільне перенести остаточну кваліфікацію обов'язку поручителя як «відповідальності» на завершальний етап нашого викладу, що дозволить підійти до цього висновку через призму з'ясування суміжних правових категорій. Натомість першочерговим вектором дослідження обрано інший – проблематику суб'єктного складу даного правовідношення, а саме питання наявності чи відсутності множинності осіб у випадку субсидіарного характеру обов'язку поручителя та основного боржника. З'ясування цього питання є критично важливим, оскільки традиційний підхід, що розглядає субсидіарність як різновид пасивної множинності, часто ігнорує автономність забезпечувальних зобов'язань, які виникають на основі самостійних юридичних фактів. Відтак, деконструкція поняття множинності осіб у контексті статті 554 ЦК України дозволить нам глибше осягнути специфіку правового зв'язку між кредитором, боржником та поручителем.

Як наголошується в літературі: поручитель не може бути включений до основного зобов'язання, ускладнюючи його та надаючи собі статус співборжника [11, с. 456; 6, с. 592]. А відповідь на питання щодо наявності множинності осіб власне у субсидіарному зобов'язанні вже була детально обґрунтована нами у попередніх публікаціях [5]. Узагальнюючи отримані результати, зазначимо таке. Якщо характерною ознакою зобов'язань з множинністю осіб є первісна наявність кількох суб'єктів на стороні кредитора або боржника, що виникає внаслідок спільного прийняття боргу чи набуття єдиного суб'єктивного права кількома особами, то у випадку з порукою подібної єдності суб'єктного складу не виникає. Підстави виникнення відповідних правовідносин підтверджують цю тезу, адже відповідно до ч. 1 ст. 553 ЦК України договір поруки укладається між поручителем і кредитором боржника, тобто особою, яка не є стороною основного зобов'язання. Таким чином, у межах правового механізму поруки формуються два самостійні, хоча й взаємопов'язані зобов'язання, що мають різні юридичні підстави виникнення: 1) основне зобов'язання, яке виникає між кредитором і боржником на підставі відповідного договору; 2) забезпечувальне зобов'язання поруки, що виникає між кредитором і поручителем у результаті укладення договору поруки.

Згідно з ч. 1 ст. 553 ЦК України поручитель відповідає перед кредитором за порушення боржником основного зобов'язання. Таке порушення зобов'язань боржником може зумовлюватися як суб'єктивними (зокрема, звичайне небажання боржника виконати зобов'язання належним чином, хоча він має можливість це зробити без порушення прав кредитора), так і об'єктивними чинниками (пов'язані з неможливістю боржника самотійно та вчасно виконати свої зобов'язання) [10, с. 25]. Незважаючи на такі чинники саме факт невиконання або неналежного виконання боржником свого обов'язку виступає юридичною підставою для реалізації кредитором права вимоги до поручителя. У цьому аспекті обов'язок поручителя має похідний характер щодо основного зобов'язання, однак цей факт не трансформує його у єдине зобов'язання з множинністю боржників. Тобто у правовідносинах поруки має місце не множинність осіб у межах одного зобов'язання, а функціонування двох взаємопов'язаних, проте самотійних зобов'язань, зв'язок між якими впливає з необхідності посилення гарантій реалізації прав кредитора.

Отже, вимога до поручителя може бути заявлена лише за наявності юридичного факту, прямо передбаченого ч. 1 ст. 553 ЦК України, – порушення основним боржником забезпеченого зобов'язання. У випадку, коли договором поруки встановлено субсидіарний характер відповідальності поручителя, особливого значення набуває дотримання певної черговості реалізації кредитором свого права вимоги. Як роз'яснено у п. 4.3.1 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 24.11.2014 № 1 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з кредитних договорів», у такій ситуації кредитор зобов'язаний насамперед звернутися з вимогою до основного боржника, і лише у разі її незадоволення останнім вправі вимагати виконання зобов'язання від поручителя [7]. При цьому підлягають застосуванню також положення ст. 619 ЦК України [2], якими встановлено що лише у разі, якщо боржник відмовився задовольнити заявлену вимогу або кредитор не отримав від нього відповіді у розумний строк, кредитор набуває право звернутися з вимогою до особи, яка несе субсидіарну відповідальність. Тобто внаслідок акцесорного характеру зобов'язання поруки обов'язок поручителя перед кредитором виникає не безумовно, а актуалізується виключно у разі невиконання або неналежного виконання основного зобов'язання боржником та за умови пред'явлення кредитором відповідної вимоги до поручителя в межах, що не суперечать природі забезпечувального зобов'язання поруки і приписам спеціальних норм, які регулюють цей інститут. Таким чином, акцесорний характер поруки зумовлює особливий механізм покладення обов'язку на поручителя, який проявляється у залежності його обов'язку від порушення основного зобов'язання боржником та у необхідності дотримання встановленої законом послідовності пред'явлення вимог у разі субсидіарної моделі відповідальності [9].

Щодо обсягу обов'язку поручителя, то цивільне законодавство містить чітке нормативне правило, відповідно до якого поручитель відповідає перед кредитором у тому ж обсязі, що й основний боржник, якщо інше не передбачено договором поруки. Зокрема, згідно з ч. 2 ст. 554 ЦК України відповідальність поручителя охоплює сплату основного боргу, процентів,

неустойки та відшкодування збитків [2]. Погоджуючись із позицією А. Р. Чанишевої, слід зазначити, що з юридичної точки зору дії поручителя, спрямовані на передання кредиторів певного майна (переважно грошових коштів), не можуть розглядатися як ідентичні тим діям, які мав би виконати основний боржник, так як боржник і поручитель перебувають із кредитором у різних за правовою природою зобов'язальних відносинах. При цьому вчена наголошує, що зобов'язання поручителя має цілісний характер і не підлягає поділу на окремі самостійні обов'язки, такі як сплата основної суми боргу, неустойки, процентів (наприклад, за кредитним договором) чи відшкодування збитків, тоді як для боржника зазначені обов'язки виступають як окремі елементи його відповідальності, то для поручителя вони формують єдине зобов'язання перед кредитором, розмір якого визначається з урахуванням правил, що регулюють кожен із відповідних видів вимог до боржника. При цьому при визначенні обсягу такого зобов'язання враховуються строки позовної давності щодо окремої вимоги, наприклад про стягнення неустойки, не створює для поручителя самостійного обов'язку її сплачувати, а лише впливає на зменшення загального розміру вимоги, яка може бути пред'явлена до нього кредитором [11, с. 456].

Аналогічний підхід щодо обсягу обов'язку поручителя простежується і в судовій практиці, яка послідовно виходить із того, що реалізація відповідальності поручителя, як правило, здійснюється у грошовій формі [3; 4].

Хоча у практиці цивільного обороту порука найчастіше використовується як забезпечення виконання грошових зобов'язань (зокрема, зобов'язань за кредитними договорами, договорами позики, оплатою вартості товару тощо), однак її функціональне призначення не обмежується виключно цією категорією зобов'язань, а може охоплювати також зобов'язання з передачі майна, виконання робіт, надання послуг, чи утримання від вчинення певних дій. Це зумовлено тим, що у разі невиконання або неналежного виконання таких зобов'язань у кредитора, як правило, виникають похідні грошові вимоги до боржника – зокрема, про відшкодування збитків, стягнення неустойки чи повернення авансових платежів, які й становлять зміст зобов'язання поручителя. Водночас у доктрині допускається можливість існування так званої «реальної поруки», за якої поручитель за домовленістю сторін приймає на себе обов'язок у разі невиконання боржником забезпеченого зобов'язання здійснити його виконання в натурі (наприклад, у сфері підрядних відносин, коли поручитель бере на себе обов'язок самостійно усунути недоліки виконаних робіт або організувати їх усунення із залученням третіх осіб). Разом із тим постає питання про наявність правових підстав для примусового спонукання поручителя до виконання забезпеченого зобов'язання саме в натурі. Вітчизняна цивілістична доктрина загалом виходить із заперечення такої можливості. Зокрема, І. Й. Пучковська наголошує, що зміст обов'язку поручителя полягає передусім у відшкодуванні кредиторів майнових втрат у грошовій формі, спричинених невиконанням або неналежним виконанням зобов'язання боржником, оскільки поручитель об'єктивно може бути неспроможним виконати ті дії, до яких був зобов'язаний основний боржник [8, с. 137].

Отже, у загальному вигляді обов'язок поручителя зводиться до сплати грошової суми, яка компенсує майнові втрати кредитора, спричинені невиконанням або неналежним виконанням боржником забезпеченого зобов'язання. Водночас принцип свободи договору, що виступає одним із перманентних засад цивільного права, вважаємо, не виключає можливості пропозиції поручителем кредиторів альтернативного способу належного виконання, зокрема шляхом виконання за боржника порушеного негрошового зобов'язання. Отож, запропоноване поручителем грошове виконання кредитор зобов'язаний прийняти як належне, тоді як виконання поручителем негрошового зобов'язання в натурі може розглядатися лише як результат окремих домовленостей сторін, досягнутих на стадії укладення договору поруки або внесення змін до нього. Більше того, не виключається можливість використання у взаєминах між кредитором і поручителем інших цивільно-правових механізмів припинення або трансформації зобов'язань, зокрема відступного, новації чи заліку, що зробить поруку більш адаптивною до різних життєвих обставин сторін, не позбавляючи при цьому її базової забезпечувальної функції.

В літературі наголошується, що поручитель, виконуючи зобов'язання перед кредитором, реалізує не обов'язок основного боржника, а власний обов'язок, що виникає з договору поруки та становить зміст акцесорного зобов'язання у межах забезпеченого порукою основного зобов'язання, однак за своєю правовою природою воно є самостійним. Наслідком такого виконання є законодавчо передбачена передача прав всіх прав кредитора в основному зобов'язанні. Основне ж зобов'язання продовжує існувати, а в ньому відбувається заміна кредитора. Так, поручитель отримує право звернутися до боржника з вимогою про відшкодування збитків, що виникли внаслідок невиконання або неналежного виконання останнім свого зобов'язання, причому розмір таких збитків визначається законом і, як правило, відповідає сумі, сплаченій поручителем кредиторів. Водночас поручитель не позбавлений можливості вимагати від боржника і реального виконання зобов'язання, якщо таке виконання об'єктивно залишається можливим. Тобто безпосередньо законом закріплено право поручителя вимагати від боржника відновлення свого майнового стану, який зазнав змін в результаті виконання ним обов'язку за боржника. Згідно з пунктом 4.4.1 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 24.11.2014 № 1 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з кредитних договорів» [7], господарські суди повинні виходити з того, що виконання поручителем зобов'язання, забезпеченого порукою, тягне за собою перехід прав кредитора у зобов'язанні до поручителя (ч. 2 ст. 556, п. 3 ч. 1 ст. 512 ЦК України). Відповідно до ч. 1 ст. 516 ЦК України, така заміна кредитора відбувається без згоди боржника, якщо інше не передбачено договором або законом. Підтвердженням цього є також ч. 1 ст. 512 ЦК України, яка визначає вичерпний перелік підстав для заміни кредитора, включно з виконанням обов'язку боржника поручителем. Оскільки перехід прав кредитора до поручителя відбувається за прямою вказівкою закону, додаткових дій для оформлення цього переходу не потрібно. Водночас обсяг прав, що

переходять до поручителя, має відповідати обсягу задоволених ним вимог кредитора за основним зобов'язанням.

Підвівши проміжний підсумок наголосимо, на прямому законодавчому закріпленні положення про те, що поручитель відповідає перед кредитором у тому самому обсязі, що і боржник (ч. 2 ст. 554 ЦК України), що означає можливість пред'явлення до нього вимоги, яка охоплює сплату основного боргу, процентів, неустойки, а також відшкодування завданих збитків, якщо інше не встановлено договором поруки. Водночас особливої уваги заслуговує диспозитивний характер зазначеної норми, що створює передумови для договірного визначення сторонами можливого обсягу обов'язку поручителя перед кредитором, фактично дозволяючи ще на стадії укладення договору поруки обмежити межі його «відповідальності». Такі правила ускладнюють ситуація для кредитора, в той час як міцніше стає позиція поручителя: він не тільки заздалегідь обмежує обсяг вимог, які до нього можуть бути пред'явлені, а й встановлює порядок пред'явлення вимог (або солідарний, або субсидіарний). Якщо порядок залучення до субсидіарної відповідальності передбачається законом і домовленістю сторін змінений бути не може, то субсидіарний порядок звернення з вимогою до поручителя є більш вільним і допустимо може бути змінений домовленістю сторін.

Подібна конструкція є нетиповою для класичної моделі цивільно-правової відповідальності, оскільки остання традиційно розглядається як наслідок порушення зобов'язання і не характеризується такою диспозитивністю щодо визначення її обсягу. Саме тому норми ст. 554 ЦК України, у поєднанні з самостійним характером зобов'язання поручителя (впливає з відсутності множинності осіб між боржником і поручителем), породжують обґрунтовані сумніви щодо коректності кваліфікації обов'язку поручителя як прояву цивільно-правової відповідальності, зокрема субсидіарної, не зважаючи на те, що як наголошує І. Й. Пучковська, в цивільному законодавстві завжди називалася відповідальністю поручителя його обов'язок за договором поруки [8, с. 138]. При цьому вченими (Т. В. Боднар) також звертається увага подвійний характер обов'язку поручителя: по-перше, поручитель бере на себе обов'язок перед кредитором боржника забезпечити виконання останнім свого зобов'язання; по-друге, він відповідає перед кредитором за порушення боржником основного зобов'язання, що і становить прояв відповідальності у її вузькому, деліктно-компенсаційному розумінні [1, с. 229].

У цьому контексті виникає необхідність звернутися до більш загального питання: чи може обов'язок поручителя розглядатися як різновид цивільно-правової відповідальності? Вважаємо, що ні. Основна аргументація щодо неможливості кваліфікації субсидіарного обов'язку поручителя як цивільно-правової відповідальності у її класичному розумінні може бути зведена до наступного:

- відсутність суб'єктивного правопорушення як першооснови відповідальності. У цивілістичній доктрині панує ретроспективний підхід, згідно з яким відповідальність є санкцією за вже вчинене правопорушення, що супроводжується державним осудом та негативною оцінкою дій суб'єкта. Натомість майновий обов'язок поручителя детермінується не його власною

протиправною поведінкою, а фактом порушення зобов'язання основним боржником, що виявляє фундаментальну невідповідність цього явища класичній концепції юридичної відповідальності за власний проступок;

- невідповідність критерію «додаткових майнових обтяжень». Кваліфікуючою ознакою цивільно-правової відповідальності є покладення на особу нових, додаткових обтяжень (збитків, неустойки), які виходять за межі змісту первісного обов'язку. У випадку ж субсидіарної поруки, згідно з ч. 2 ст. 554 ЦК України, поручитель найчастіше зобов'язується до виконання саме основного боргу (нехай і за іншу особу), що не є «новим» обтяженням, а є реалізацією заздалегідь узгодженої домовленості, то не може розглядатися як санкція;

- диспозитивність та вольовий характер виникнення обов'язку. На відміну від відповідальності, яка має переважно імперативний характер як захід державного примусу, договірне субсидіарне зобов'язання ґрунтується на вільному волевиявленні поручителя. Поручитель добровільно приймає на себе потенційний майновий тягар у власному інтересі, самостійно визначаючи межі та умови свого обов'язку, що притаманно саме регулятивним зобов'язальним правовідносинам;

- відсутність обов'язковості наявності вини боржника для покладення обов'язку на субсидіарного боржника. У доктрині наголошується, що обов'язок поручителя за договором поруки не залежить від вини боржника. Хоча за відсутності вини боржника можна було б припустити, що відповідальність поручителя не настає, на практиці кредитор має право стягувати з поручителя проценти, неустойку та збитки відразу після порушення основного зобов'язання, що пов'язується з виконанням порукою забезпечувальної функції [8, с. 138-139];

- субсидіарний обов'язок поручителя за своєю функціональною спрямованістю є забезпечувальним (регулятивним) інструментом, що створює кредитору додаткові гарантії ще до моменту будь-якого порушення, забезпечуючи стійкість цивільного обігу на противагу цивільно-правовій відповідальності, яка реалізується в межах охоронних (захисних) правовідносин і спрямована на компенсацію втрат та покарання порушника;

- наступна компенсаційна спрямованість через механізм суброгації (переходу прав). Згідно з ч. 2 ст. 556 та п. 3 ч. 1 ст. 512 ЦК України, наслідком виконання поручителем обов'язку є заміна кредитора у зобов'язанні, де до поручителя переходять усі права кредитора, включаючи забезпечувальні. Це положення закону свідчить про те, що обов'язок поручителя не є «санкцією», яка припиняє правовідношення через покарання, а є інструментом гарантування задоволення інтересу кредитора з подальшим відновленням майнового стану самого поручителя. Така правова конструкція (суброгація) притаманна саме регулятивним забезпечувальним відносинам, оскільки в класичній відповідальності (наприклад, штрафній) право порушника на «відновлення свого майнового стану» за рахунок іншої особи зазвичай не передбачається.

Висновки та подальші перспективи. З'ясування сутності досліджуваного явища дозволяє стверджувати, про те, що законодавець іменує «субсидіарною

відповідальністю», насправді є обов'язком, що виникає із зобов'язання (поручитель не є співборжником у межах основного зобов'язання; між ним та кредитором виникає окреме правовідношення на підставі договору поруки), яке є акцесорним за формою зв'язку з основним зобов'язанням («слідую його долі»), але самостійним за змістом, оскільки має відмінний об'єкт, з чітко передбаченим специфічним порядком виконання. Оскільки закон передбачає автоматичну заміну кредитора на поручителя без необхідності вчинення додаткових дій, це підтверджує, що субсидіарний обов'язок поручителя «вмонтований» у структуру основного зобов'язання через акцесорний механізм. Термін «субсидіарність» у даному контексті вказує не на вид відповідальності, а на черговість звернення вимоги кредитора, з широкою диспозитивністю змісту (учасники правовідносин вправі самостійно: обирати варіант між солідарною та субсидіарною моделлю; обмежувати обсяг обов'язку (наприклад, тільки основним боргом); встановлювати додаткові умови для виникнення права вимоги, що виходять за межі простої відмови основного боржника). Як підсумок відзначимо, що у разі домовленості сторін про субсидіарну відповідальність поручителя і боржника за договором поруки відсутня множинність осіб у зобов'язанні, а йдеться власне про субсидіарний порядок звернення вимоги до додаткового боржника, який впливає з прийняття поручителем на себе обов'язку боржника, тобто є сучасною формою *intercessio*.

Список використаних джерел:

- [1] Боднар, Т. В. (2005). ВИКОНАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ. К.: Юрінком Інтер.
- [2] Верховна Рада України (2003). ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ. (2003). № 435-IV. <https://zakon.rada.gov.ua>.
- [3] Верховний суд України (2016). Постанова від 16.11.2016 у справі № 6-1474цс16. <https://ips.ligazakon.net/document/VS161090>.
- [4] Господарський суд Чернігівської області (2024). Рішення господарського суду Чернігівської області у справі № 927/111/24 (№ 118164410). <https://clarity-project.info/court/decision/118164410>.
- [5] Гудима-Підвербецька, М. М. (2019). ПРАВОВА ПРИРОДА СУБСИДІАРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ. *Підприємництво, господарство і право*, (8), 10–15.
- [6] Михальнюк, О. В. (2008). ПОРУКА. ДОГОВІРНЕ ПРАВО УКРАЇНИ. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА (О. В. Дзера, ред.). К.: Юрінком Інтер.
- [7] Пленум Вищого господарського суду України (2014). ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАКТИКИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ, ЩО ВИНИКАЮТЬ З КРЕДИТНИХ ДОГОВОРІВ від 24.11.2014 № 1. <https://zakon.rada.gov.ua/go/va001600-14>.
- [8] Пучковська, І. Й. (2010). ЗАБЕЗПЕЧУВАЛЬНА СУТНІСТЬ ПОРУКИ. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*, (4), 132–139.
- [9] Старкова, Г. М. (2016, жовтень, 31). ПРАВА ПОРУЧИТЕЛЯ У РАЗІ ВИКОНАННЯ НИМ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ БОРЖНИКА. <https://lg.arbitr.gov.ua/sud5014/4673456/316614/>.
- [10] Церковна, О. В. (2020). ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУТУ ПОРУКИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ. *Договір як універсальна форма правового регулювання: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 20 березня 2020 р.)*. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». 22–26.

- [11] Chanysheva, A. R. (2024). ON CERTAIN TYPES OF SECURITY INTERESTS UNDER THE CIVIL LEGISLATION OF UKRAINE. *Науковий вісник публічного та приватного права*, (4), 63–68. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.63>.

LEGAL NATURE OF THE SUBSIDIARY OBLIGATION OF THE GUARANTOR UNDER A SURETY AGREEMENT

Mariia Hudyma-Pidverbetska

Ph.D in Law, Associate Professor,

doctor's degree working person of Department of Civil Law

Juridical Institute of Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ukraine

Summary. *This scientific work is dedicated to a critical rethinking of the legal nature of the guarantor's subsidiary duty in accordance with Article 554 of the Civil Code of Ukraine. It is substantiated that the legislative terminology defining this duty as «liability» is doctrinally imprecise. The study of the axiological dimension of subsidiary links in their correlation with accessory and plurality of persons in an obligation has revealed the autonomy of the subsidiary obligation as an independent legal relationship with its own subject matter and specific functional purpose. Particular attention is paid to the accessory of the guarantor's subsidiary duty, the dispositivity in determining the scope of claims, and the mechanism of subrogation after the fulfillment of the duty by the guarantor. The research identifies the inconsistency of the guarantor's subsidiary duty with the classical features of civil liability, specifically due to the absence of the guarantor's own subjective offense, the lack of «new» additional property encumbrances, and the voluntary nature of the duty's emergence. It has been established that the category designated by the legislator as «subsidiary liability» is, in its essence, a subsidiary procedure for making a claim against an additional debtor within a regulatory security obligation. This procedure arises from the guarantor's assumption of the debtor's duty.*

Keywords: *accessory; dispositivity; intercession; plurality of persons; suretyship; subsidiary liability; subsidiary obligation; civil liability; civil law contract.*